

Право і держава

План

1. Держава як правова організація влади.
2. Державний суверенітет.
3. Форми держави як правові способи організації влади.
4. Державний апарат.
5. Функції держави і правові форми їх здійснення.
6. Правова держава.

*Питання про державу, її
сутність та соціальне
призначення є одним із
центральных не тільки для
правознавства, а й низки
суміжних соціальних наук —
філософії, соціології,
політології, економічної
теорії тощо.*

*Завдання теорії права як
загальнотеоретичної
юридичної науки полягає у
визначені найбільш
важливих рис та
тенденцій її розвитку та
функціонування, взаємодії
держави с правом та
формування на цій основі
загального для всієї
системи юридичних наук
поняття держави.*

Існує безліч теорій, які по різному пояснюють походження держави, природу державної влади, її цілі завдання, шлях розвитку держави тощо.

АРИСТОТЕЛЬ

В античні часи поняття «держава» було нероздільно пов'язано з поняттям «загальна справа», яка служить загальній меті справедливого політичного спілкування.

ДЮГІ

Вважав державою будь-яке суспільство, де існує диференціація між тими, хто править, і тими, ким правлять, у вигляді політичної влади

ШЕРШЕНЕВИЧ

Визначав державу як об'єднання людей у межах однієї території під загальною владою

ХАЙЄК

Характеризує державу як організацію, яку свідомо створюють люди, які проживають разом з метою однакового управління

Характеризував
державу як
цільову
єдність людей,
які мають
властивості
юридичних
суб'єктів і є
носіями права.

ЕЛЛІНЕК

Розглядав
державу як
вищу і
найдосконалішу
форму
суспільного
життя.

ГЕГЕЛЬ

Характеризував
державу як
об'єднання
великої
кількості
людей, які
підпорядковують
ся правовим
законам.

КАНТ

Характеризував
державу як
персоніфікацію
правопорядку.

КЕЛЬЗЕН

У сучасній науці сформувався **класичний** підхід до розуміння змісту такого складного та багатогранного явища, як держава, котрий також називають **арифметичний**, оскільки він пов'язаний з наявністю або відсутністю трьох елементів держави

народ

ТЕРИТОРІЯ

ВЛАДА

Відомий на заході правовий словник Фішера характеризує державу як таку спільноту, в основі якої три чинника.

НАРОД

Як організація публічної влади держава об'єднує все населення на засадах громадянства (підданства). У такому сенсі відомий соціолог П. Сорокін визначав політичну націю як народ, що має суверенну державу, тобто організований у державу народ.

Громадянство передбачає сталий зв'язок між кожним індивідом і державою: громадянин отримує повний обсяг прав і має виконувати обов'язки, передбачені законодавством. Натомість іноземці, що проживають на території даної держави позбавленні деяких прав і обов'язків.

Кожна держава характеризується певною формою територіального устрою, складається з окремих територіальних утворень – областей, провінцій, штатів тощо.

Державна влада є стрижнем будь якої держави. Вона має публічний характер: поширюється на всю територію держави, здійснюється стосовно громадян та інших осіб, що перебувають в її межах.

Верховна Рада України

Історія розвитку
людства
свідчить, що
державі не
властиво
існувати без
права.

Для позначення
конкретних форм
спільної
життєдіяльності
людей
використовувались
різноманітні терміни,
— «царство», «поліс»,
«ленд», «республіка»,
«імперія»,
«монархія» тощо.

ЗВ'ЯЗОК З ПРАВОМ

Лише наприкінці XV ст.
Н. Макіавеллі
запровадив
поняття «*stato*» (від
лат. *status*) для
визначення
поняття держави
незалежно від її
конкретних форм
та типів,

Сучасне суспільство
не може існувати поза
межами державності,
яка організує його в
цілісність, забезпечує
життєдіяльність та
розвиток як з точки
зору внутрішніх
потреб, так і з позицій
міжнародного
співробітництва.

Держава – це універсальна організація влади, яка об'єднує населення на засадах громадянства здійснюється за посередництвом апарату управління шляхом ухвалення і реалізації законів та інших правових актів задля забезпечення стійкого розвитку суспільства, захисту прав людини і громадянина

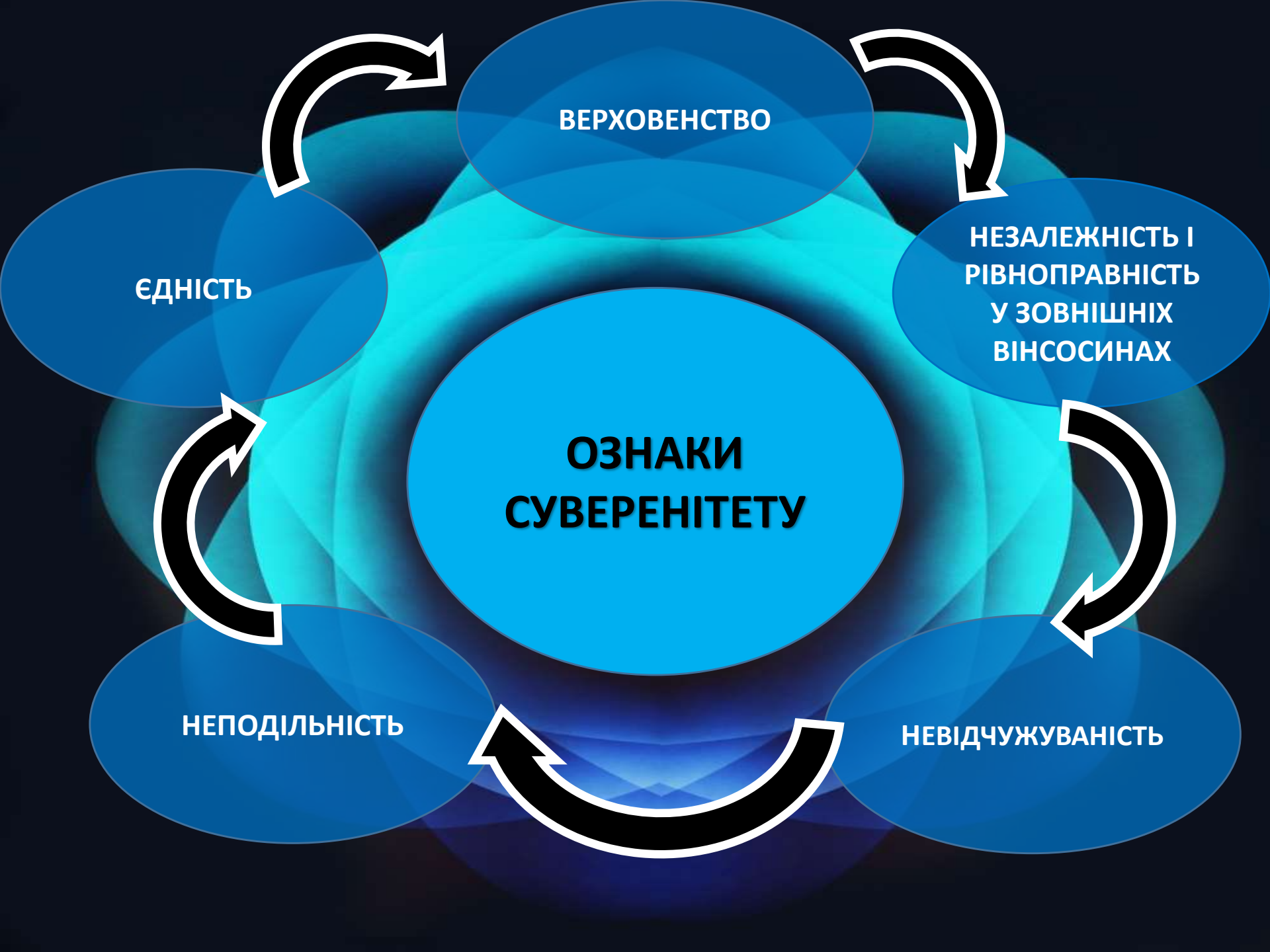

Виникнення такого явища «суверенітет» було пов'язано з історичними обставинами – боротьбою європейських монархів із Римською католицькою церквою, Священною Римською імперією та великими феодалами. Уважається, що ідею державного суверенітету вперше сформулював французький **мислитель Жан Боден у 18 ст.**

Державний суверенітет - це зумовлена народовладдям політико-правова властивість державної влади, що полягає в її верховенстві стосовно будь-якої іншої влади всередині країни та незалежності у зовнішніх відносинах.

ОЗНАКИ СУВЕРЕНІТЕТУ

Незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах. Держава як суверен самостійно визначає і проводить свою зовнішню політику на принципах рівноправності.

Єдність суверенітету.
Суверенітет держави єдиний, оскільки державу створює народ, який виступає джерелом її влади. Він виключає можливість існування на території держави інші осередки влади, що мають державно – владні повноваження.

Верховенство. Над суверенною владою немає іншої влади, яка б могла встановлювати або обмежувати правомочність держави чи вимагати її підпорядкування собі.

Неподільність суверенітету.
Жодна частина держави не може бути визнана незалежною від державної влади, від виконання її вимог, виражених у встановленій законом формі.

Невідчужуваність суверенітету.
Передбачає неможливість відмови держави від суверенітету повністю чи частково, передання його іншим суб'єктам у добровільному чи примусовому порядку, а також встановлення інших юридичних чи фактичних обмежень у його здійсненні.

Державний суверенітет
– механізм реалізації
народного суверенітету

Будь-яке
використання та здійснення
публічної влади потребує
легітимації
з боку народу

Конституція України-
акт реалізації
народного суверенітету

НАРОДНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Загальна
декларація
прав
людини
(ст. 21)

Право та спроможність народу бути єдиним джерелом державної влади, що зумовлює його повноваження створювати державу, установлювати і змінювати її конституційний лад, обирати органи державної влади, контролювати їх діяльність, самостійно вирішувати найважливіші питання свого життя.

Конституція
України
(ст. 5)

НАЦІОНАЛЬНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ

Право та спроможність нації самостійно визначати основні питання власного життя та розвитку.

Ключовим у розумінні національного суверенітету є поняття «НАЦІЯ». Існують три основні підходи до його визначення:

**Нація
як
етнос**

**Нація як
держава**

**Нація як
політична
спільнота**

Як етнос

Група людей, що є нащадками історичних та культурних спільнот і поділяють бажання зберегти їх. Прикладом етнічного підходу до розуміння нації є положення Конституції України, що гарантує вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України

Як політична спільнота

Існування нації зумовлюється спільною реалізацією громадянами своїх прав і обов'язків, спільним уявленням про загальне благо, яке втілюється у державній політиці. Головним чинником, що об'єднує людей у таку спільноту виступає громадянство, яке нівелює наявні в суспільстві розбіжності.

Як держава

При такому розумінні національний суверенітет є тотожним державному. Таке розуміння поширене у міжнародній практиці: Організація об'єднаних націй передбачає, що основними суб'єктами в ухваленні рішень і узгодженні інтересів у міжнародній сфері є нації, представленні державами.

Поняття і структура форми держави

Форма держави – складне соціальне явище, що дає змогу визначити, як і в яких напрямках існує та розвивається держава. При цьому вирішальне значення на неї здійснює як сутність так і історичний тип держави.

Усі елементи форми держави тісно пов'язаних між собою: будь — яка зміна державного режиму призводить до зміни форми держави і, навпаки, зміна форми державного устрою та правління держави сприяє зміни державного режиму.

Структура форми держави

```
graph LR; A[Структура форми держави] --- B[Форма державного правління]; A --- C[Форма державного устрою]; A --- D[Форма політичного режиму];
```

Форма державного
правління

Форма державного
устрою

Форма політичного
режиму

Форма державного правління

Форма правління — це організація, порядок утворення та взаємодії вищих органів державної влади (глави держави, парламенту і уряду).

- **Монархія** - форма державного правління, вища влада якої належить одній особі - монарху і спадкується представниками правлячої династії за традиціями успадкування.

- **Республіка** - це форма правління, за якої вищі представницькі органи державної влади обираються народом на певний строк.

Монархія

```
graph TD; A[Монархія] --> B[Необмежена]; A --> C[Обмежена]; B --> D[Деспотична]; B --> E[Абсолютна]; B --> F[Теократична]; C --> G[Станово-представницька]; C --> H[Дуалістична]; C --> I[Конституційна];
```

Необмежена

Деспоти
чна

Абсолют
на

Теократи
чна

Обмежена

Станово-
представни
цька

Дуалісти
чна

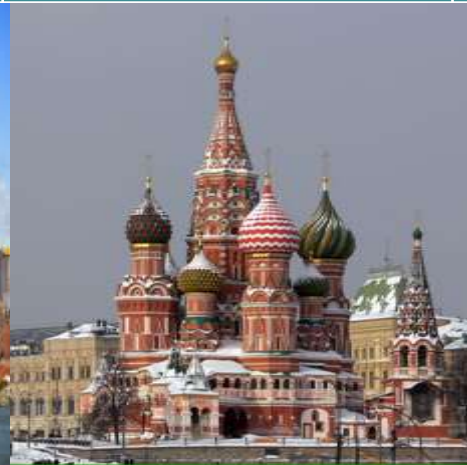
Конституці
йна

Парламентська –
верховна
державна влада
належить
обраному
народом органу
– парламенту,
котрий, як
правило, формує
всі інші вищі
органи
державної влади

Президентська -
главою держави
і уряду є
президент, який
обирається
народом або
обраними
народом
виборцями,
уряд
формується
президентом і
відповідальний
перед ним

Президентсько-
парламентська –
президент
наділений більш
широкими
повноваженнями
у формуванні
уряду і впливі на
нього, ніж
парламент

Парламентсько-
президентська –
президент
наділений
широкими
повноваженнями
, однак його вплив
на формування і
роботу уряду
обмежено
парламентом

Форма державного устрою

Форма державного устрою – це елемент форми держави, який характеризує внутрішню структуру держави, спосіб її територіального поділу, співвідношення держави як єдиного цілого з її складовими частинами, міру централізації та децентралізації державної влади.

Форми державного устрою

Унітарна – єдина цілісна держава, територія якої поділяється на адміністративно-територіальні одиниці, що не мають статусу державних утворень і не володіють суверенними правами

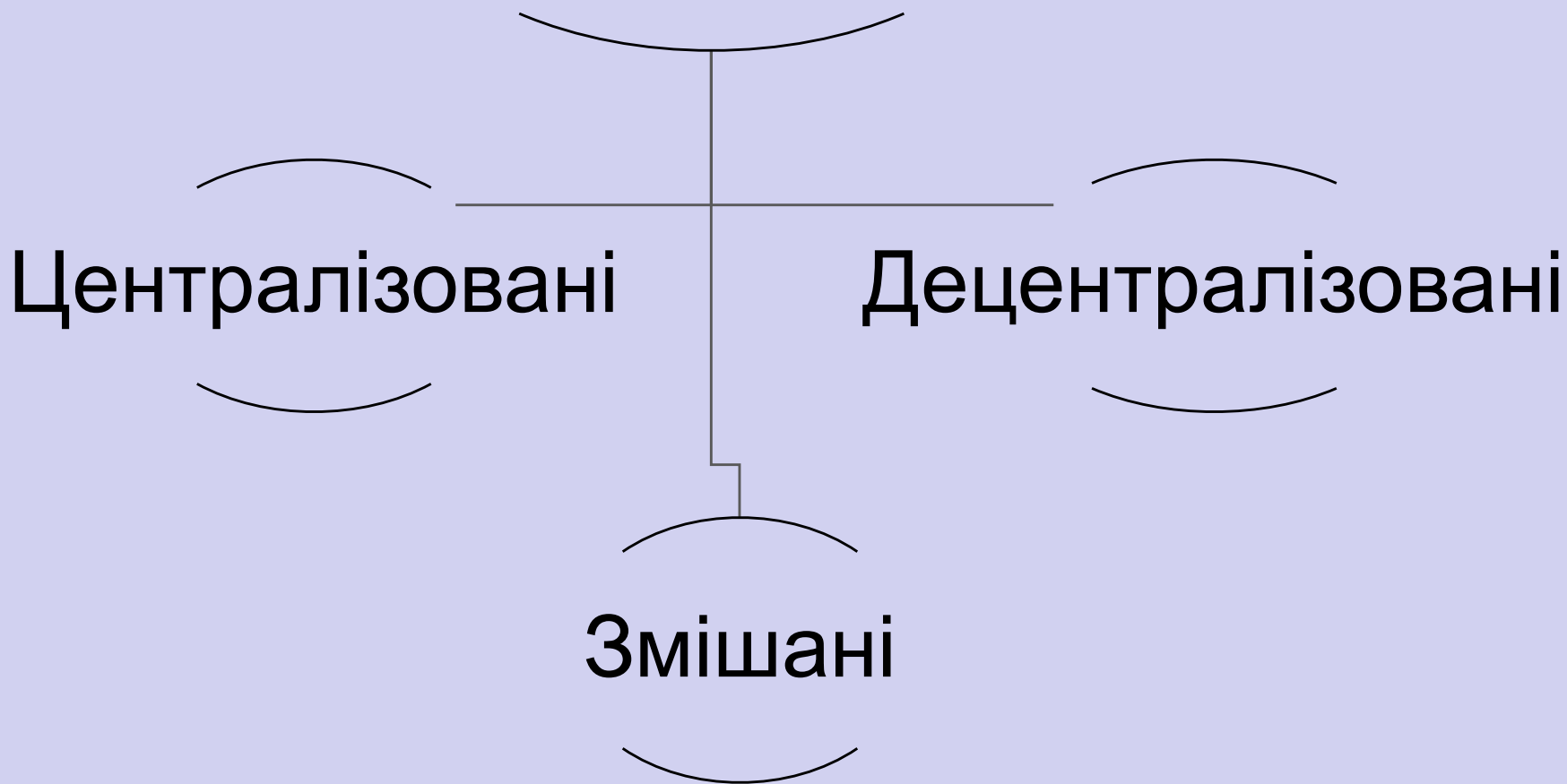
Федеративна – це складна союзна держава, що містить державні утворення, які мають деякі ознаки державного суверенітету, певну юридично визначену самостійність.

Конфедерація – союз суверенних держав, створений для досягнення певних цілей і здійснення відповідних напрямків державної діяльності при збереженні в інших питаннях повної самостійності

Унітарні держави

(за ступенем залежності місцевих органів від центральної влади)

Федерації

За способом утворення

Договірні

Конституційні

Конституційно-договірні

За змістовим критерієм

Територіальні

Національні

Змішані

За способом здійснення владних повноважень

Централізовані

Децентралізовані

За характером владних повноважень між суб'єктами федерації

Симетричні

Асиметричні

Форма політичного режиму

Форма політичного режиму - це елемент форми держави, який характеризує політичну організацію влади, сукупність способів, прийомів, методів здійснення державної влади у суспільстві.

Ця категорія форми держави є визначальною для характеристики соціальної сутності держави, її призначення, спрямованості розвитку до соціальної та правової чи, навпаки, до кланової, антисоціальної, тощо.

Державно-правовий режим

```
graph TD; A[Державно-правовий режим] --- B(Демократичний); A --- C(Авторитарний); A --- D(Тоталітарний);
```

Демократичний

Авторитарний

Тоталітарний

Демократичний режим має такі ознаки:

Народ залучається до здійснення і формування державної влади

Держава додержується принципів виборності і змінюваності центральних і місцевих органів державної влади

Державна влада є легітимною - діє в інтересах всього населення і спирається на його довіру

Реальне забезпечення державою прав і свобод людини і громадянина

Організація всього суспільного життя на засадах політичного та ідеологічного плюралізму

Авторитарний

режим

-має вузьку соціальну базу

-застосовує неправові засоби здійснення влади

-порушує права і свободи людини

-в управлінні домінують командні методи

-має надмірну централізацію і концентрацію влади, відсутній її поділ

Тоталітарний режим характеризується крайніми проявами авторитаризму, а саме:

Народ повністю відсторонюється від державної влади

Держава прагне до глобального панування над усіма сферами суспільства

Особистість знецінена, вона виступає як засіб для досягнення державних цілей

Панування принципу «дозволено тільки те, що передбачено законом»

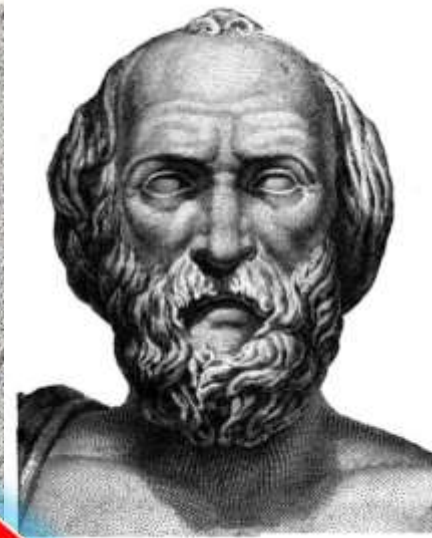
Значення форми держави

Форма держави є безпосереднім виразником її сутності і змісту.

Якщо сутність держави дозволяє установити приналежність державної влади, відповісти на запитання **хто її здійснює** та **в чіїх інтересах**, то поняття форми держави відповідає на запитання **як організована державна влада**, якими органами представлена, який порядок утворення цих органів і порядок здійснення повноважень, якими методами при цьому здійснюється державна влада.

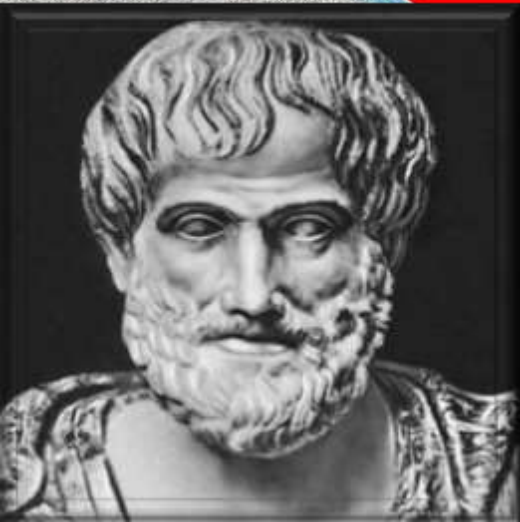
Від того, як організована і як реалізується державна влада, залежать ефективність державного управління, стан законності та правопорядку. Ось чому проблема форми держави має дуже істотне практичне значення.

Аристотель вважав, що основними критеріями розмежування держав є: кількість пануючих в державі; здійснювана державою мета.

Полібій говорив, що розвиток держави, зміна її типів (різновидів) - природний процес, який визначається природою. Держава розвивається по нескінченному колу, який включає фази зародження, становлення, занепаду і зникнення. Ці фази переходять одна в іншу, і цикл повторюється знову.

Цивілізаційний підхід:

Ґрунтується на визначенні типу держави за рівнем розвитку матеріальної та духовної культури суспільства, в основу якого покладено релігійні, культурні, ідеологічні та інші чинники.

За релігійною ознакою

Теократична
держава

Клерикальна
держава

Світська
держава

Атеїстична
держава

Теократична :
пріоритет
релігії перед
державою
(Іран, Пакистан
та інші)

Світська :
релігія
відокремлена
від публічної
сфери.

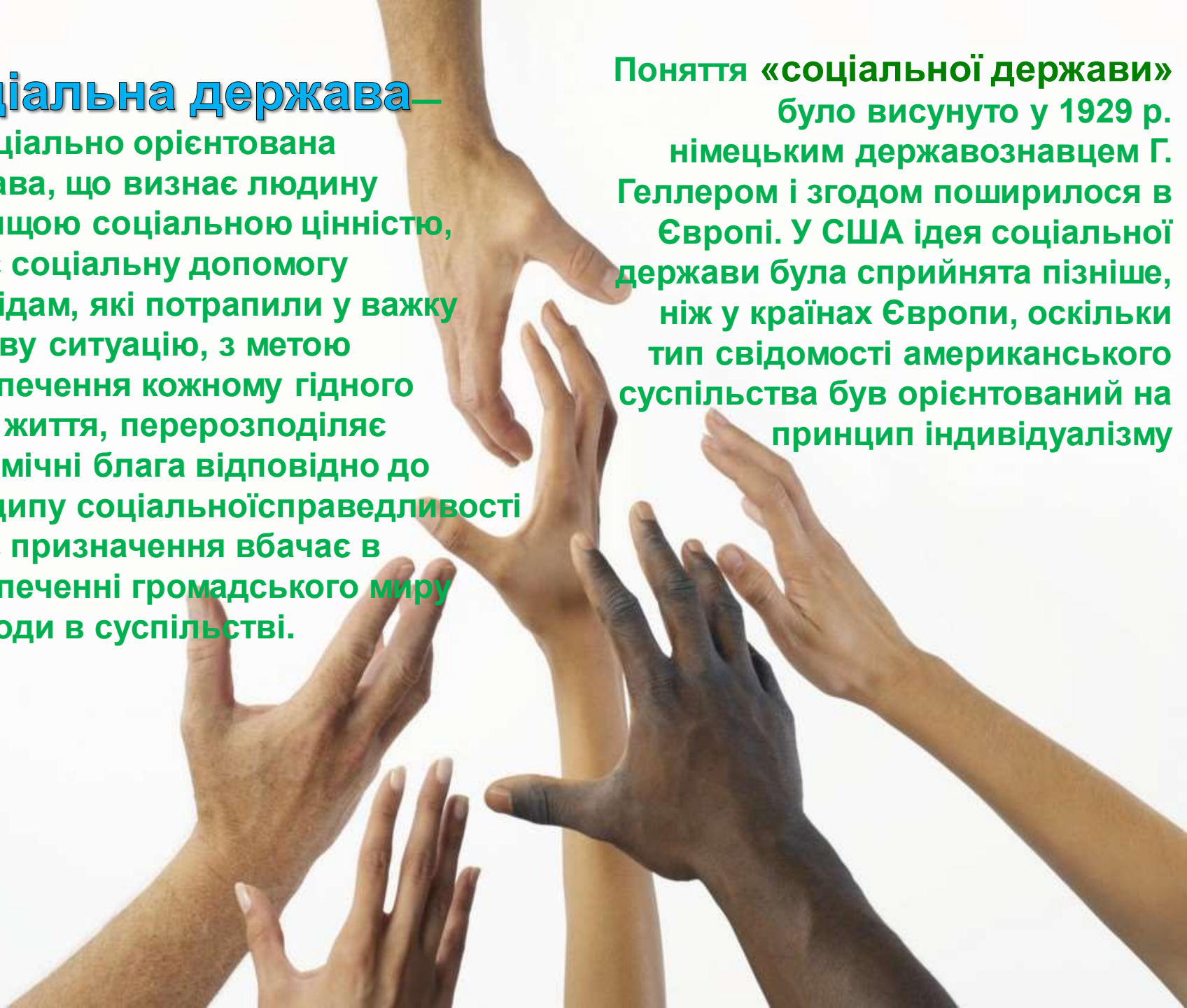
Клерикальна :
певна релігія
визнається
державою і має
привілеї
порівняно
з іншими (Греція,
Швеція та інші)

Атеїстична :
держава, в якій
атеїзм є
основною
доктриною
(СРСР)

Соціальна держава—

це соціально орієнтована держава, що визнає людину найвищою соціальною цінністю, надає соціальну допомогу індивідам, які потрапили у важку життєву ситуацію, з метою забезпечення кожному гідного рівня життя, перерозподіляє економічні блага відповідно до принципу соціальної справедливості і своє призначення вбачає в забезпеченні громадського миру і злагоди в суспільстві.

Поняття «соціальної держави» було висунуто у 1929 р. німецьким державознавцем Г. Геллером і згодом поширилося в Європі. У США ідея соціальної держави була сприйнята пізніше, ніж у країнах Європи, оскільки тип свідомості американського суспільства був орієнтований на принцип індивідуалізму

Соціальна держава означає насамперед обов'язок законодавця бути соціальне активним в ім'я згладжування суперечних інтересів членів суспільства і забезпечення гідних умов життя для усіх за наявності рівності форм власності на засоби виробництва.

Держава стає органом подолання соціальних протиріч, урахування і координації інтересів різних груп населення, проведення до життя таких рішень, які б позитивно сприймалися різними верствами суспільства, її мета — за допомогою соціальної політики, забезпечення рівності та умов політичної співучасті об'єднати населення, стабілізувати соціальну (у тому числі правову) і економічну системи, забезпечити їх прогресивну еволюцію.

Дякую за увагу!